

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України

Всеукраїнська науково-практична конференція

ЕКОЛОГІЧНИЙ ШЛЯХ У МАЙБУТНЄ

29–30 березня 2012 р.

*Присвячується 20-річчю науково-дослідної лабораторії
«Екологія і освіта» УДПУ імені Павла Тичини*

Київ – Умань
Видавництво
Науковий світ®
2012

УДК 504 (063)
ББК 28.08я43
Е40

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
Протокол № 7 від 27 лютого 2012 р.*

Редакційна колегія:

Гончаренко Г.Є., кандидат біологічних наук, доцент, завідувач лабораторії (головний редактор);
Совгіра С.В., доктор педагогічних наук, професор;
Акімов І.А., доктор біологічних наук, професор;
Вербицький В.В., доктор педагогічних наук, професор;
Денисик Г.І., доктор географічних наук, професор;
Коберник О.М., доктор педагогічних наук, професор;
Тімець О.В., доктор педагогічних наук, професор;
Валюк В.Ф., кандидат хімічних наук, доцент;
Миколайко В.П., кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
Якимчук Р.А., кандидат біологічних наук, доцент;
Лаврик О.Д., кандидат географічних наук, ст. викладач.

*Автори опублікованих матеріалів
НЕСУТЬ ПОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен
та інших відомостей!!!*

Е40 **Екологічний шлях у майбутнє** : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Умань, 29–30 берез. 2012 р.). – К. : Наук. світ, 2012. – 165 с. – (Присвячується 20-річчю науково-дослідної лабораторії «Екологія і освіта» УДПУ імені Павла Тичини).

ISBN 978–966–675–690–2

У збірнику зібрані матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Екологічний шлях у майбутнє», що присвячена 20-річчю науково-дослідної лабораторії «Екологія і освіта», що відбулася 29–30 березня 2012 р. в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

УДК 504 (063)
ББК 28.08я43

ISBN 978–966–675–690–2

© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2012
© Автори статей, 2012

<i>Пашипська О.М.</i> Планування природоохоронних заходів для стабілізації стану навколишнього середовища	57
<i>Тіторенко І.О.</i> Етапи взаємодії людини і природи: філософський аспект	58
<i>Яценко Н.А.</i> Переосмислення проблеми людини і природи з позиції практичної комунікативної філософії як етики відповідальності	59

Секція 3. ХІМІЧНІ ЗАСАДИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

<i>Валюк В.Ф.</i> Прогнозування біологічної активності похідних кумарину за допомогою комп'ютерної програми PASS	61
<i>Галушко С.М.</i> Рентгенографічне дослідження бінарного розплаву $Al_{60}Cu_{40}$ та потрійних розплавів $Al_{60}Cu_{40-x}(Fe,Co,Ni)_x$	63
<i>Горбатюк Н.М.</i> Становлення методики навчання хімії	64
<i>Мольчак Я.О., Колядинський М.І.</i> Вплив важких металів ТПВ на зміну хімічного складу підземних вод	65
<i>Цимбалюк В.В.</i> Технологія застосування композиційних сорбентів на основі базальтового туфу в процесах очищення питних вод	68

Секція 4. ГЕОГРАФІЧНА ОБОЛОНКА ЯК ДЗЕРКАЛЬНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

<i>Барвінок Н.В.</i> Оцінка репрезентативності природно-заповідних територій Кіровоградської області	70
<i>Безлатія Л.О.</i> Біогеографічні особливості села Почапинці Лисянського району Черкаської області	72
<i>Головатий М.В.</i> Аналіз геоекологічних проблем бальнеологічного курорту Трускавець	73
<i>Демченко Л.П., Кравчук Ю.О.</i> Екологічна безпека малих річок України	75
<i>Денисик Г.І.</i> Ландшафтно-екологічне обґрунтування майбутнього культурного ландшафту	77
<i>Донець І.А., Стецишин М.М., Швакова І.В.</i> Антропогенна трансформація природних ландшафтів Північно-Західного Приазов'я	79
<i>Качанова Л.П.</i> Показники соціально-гігієнічного моніторингу міста Умані за 2011 рік	80
<i>Кашкаха А.С.</i> Тафальні ландшафти: до постановки питання	84
<i>Козинська І.П.</i> Екологічні проблеми Кіровоградської області та їх вплив на суспільне здоров'я населення	85
<i>Конякін С.М.</i> Еколого-географічні аспекти природно-заповідних територій Смілянського району	87
<i>Кугай М.С.</i> Народонаселення як один з провідних чинників у стратегії взаємодії суспільства та природи	84
<i>Лаврик О.Д., Берчак В.С.</i> Сучасний стан природоохоронних територій у межах річища та заплави Південного Бугу	91
<i>Мольчак Я.О., Стасюк В.В.</i> Аналіз забруднення автомобільним транспортом атмосферного повітря м. Луцька	93
<i>Непша О.В.</i> Гідрологічні особливості річок Північно-Західного Приазов'я	95
<i>Подзерей Р.В.</i> Проблеми збереження та охорони ґрунтів Черкаської області	96
<i>Ситник О.І.</i> Геоекотони фонових антропогенних ландшафтів міжзонального геоекотону «лісостеп-степ» Правобережної України та їх оптимізація	97
<i>Тамбовцев Г.В.</i> Эколого-географические проблемы разработок железнорудных месторождений Северного Приазовья	101
<i>Теодорович Л.В.</i> Туристична діяльність та її вплив на географічну оболонку	102
<i>Тімець О.В., Редько С.В.</i> Хронологія історико-екологічних періодів антропогенного впливу на лісостеп	104
<i>Тімець О.В., Тропко Т.В.</i> Вплив господарської діяльності на природні ресурси України	106
<i>Хасцький Г.С.</i> Оптимізація взаємодії водних ландшафтів басейну Південного Бугу з ландшафтами суміжних територій	108

Секція 5. ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

<i>Акімов І.А., Корж О.П.</i> Невиснажливе раціональне природокористування як передумова охорони природи	110
<i>Бачура Ю.М., Храмченкова О.М.</i> Почвенные водоросли сосняков окрестностей г. Гомеля (Беларусь)	113

Список використаних джерел

1. Денисик Г.І. «Золота середина у природничо-географічних дослідженнях / Г.І. Денисик // Наукові записки ВДПУ. Серія: географія, 2011. – №23. – с. 5-10.
2. Коммонер Б. Замыкающийся круг. Природа, человек, технология / Б. Кальммонер. – Ленинград: Наука, 1974. – с. 30-34.
3. Николаев В.А. Ландшафтная стратегия устойчивого развития / В.А. Николаев «Географические проблемы сбалансированного развития староосвоенных регионов». – Брянск: РИО БГУ, 2007. – с. 43-47.

АНТРОПОГЕННА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я

Донець І.А., Стецишин М.М., Швакова І.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: irena_aleks1970mail.ru

Північно-Західне Приазов'я як географічна територія, обмежується: зі сходу лінією вододілу річок Берди і Кальміусу з Кальчиком; з заходу і північного заходу – лінією вододілу річок Дніпра і Молочної (з врахуванням басейну р. Великий Утлюк); на півночі лінією вододілу Приазовської височини між річками Бердою (з Каратишеном і Картюком) та системою приток Мокрої, Сухої Конки і Гайчури з Кам'янкою. З півдня територія обмежується лінією Азовського моря з його затоками і лиманами.

Територія Північно-Західного Приазов'я з давніх часів була об'єктом заселення різних народів, кожен з яких приносив свої специфічні риси в цей край. Характер ведення господарства визначав регіональні особливості впливу людини на природні комплекси. Найбільш інтенсивному впливу людини піддавалися ґрунти і рослинність. Скорочення термінів перебування ділянок під перелогом приводило до того, що степова рослинність вже не поверталася до свого минулого стану.

Позбавлений рослинності ґрунт піддавався значній вітровій ерозії. Прямим наслідком цього стала часта поява пилових бур. Зміна характеру поверхні вплинула на характер зволоження території. Лишаючи степову поверхню рослинного покриву, оранка привела до того, що талі води погано просочувалися в ґрунт, тому що остання не встигала розмерзтися. Внаслідок цього відбулося збільшення поверхневого стоку у весняний період.

Погіршення стану природного середовища обумовило необхідність більш раціонального та обдуманого використання природних ресурсів. Залежно від характеру людської діяльності на території Північно-Західного Приазов'я згідно класифікації Ф.М. Мількова та доповненої Г.І. Денисиком утворюються декілька класів антропогенних ландшафтів, які спричиняють найбільший вплив на довкілля.

Антропогенний ландшафт – це ландшафт один з компонентів якого зазнав суттєвих змін в результаті антропогенної діяльності.

Антропогенні ландшафти за своєю основою є природними комплексами, але в більшості випадків підпорядковуються природним закономірностям. Найбільший вплив на довкілля, а як наслідок цього на динаміку геолого-геоморфологічних процесів Північно-Західного Приазов'я здійснюють такі антропогенні ландшафти: с/г ландшафти, або агроландшафти. Вони поділяються на кілька підкласів – польові, лучно-пасовищні, садові, мішані. Серед них 84% це польові ландшафти (рілля), садові 2% (сади та виноградники), лучно-пасовищні 14% (пасовища і сіножаті); промислові ландшафти виникли в процесі промислового виробництва. Серед них більш характерними є кар'єрні та відвальні комплекси, терикони, псевдо карст у місцях видобутку корисних копалин. До кар'єрно-відвальних ландшафтів відносять вироблені кар'єри з добування граніту, вапняку, глини та інших корисних копалин, рекультивовані відвали, що зайняті ріллею, лісовими насадженнями, водоймами тощо. Останні є прикладом раціонального використання сильно порушених ландшафтів; лінійно-дорожні ландшафти пов'язані з залізничними, автомобільними та іншими шляхами сполучення; водні антропогенні ландшафти представлені водосховищами, ставками, каналами. Антропогенно-гідротехнічні ландшафти досить різноманітні залежно від первинного походження та господарської спрямованості, проявів динаміки геолого-геоморфологічних процесів на узбережжя; рекреаційні ландшафти утворилися в зонах відпочинку населення та активного туризму. Рекреаційними ландшафтами є садово-паркові ландшафти та інші комплекси навколо санаторіїв, будинків відпочинку і туристських баз; селітебні ландшафти представлені двома підкласами – міські та сільські. До селітебних відносять антропогенні комплекси з забудовами, садами, парками. Серед них найбільший вплив екологічний стан узбережжя Азовського моря здійснюють такі як Бердянськ, Приморськ, Преслав, Райновка, Приморський Посад, Степанівка Перша та інші.

Деякі антропогенні ландшафти, зокрема сільськогосподарські, зазнають дигресійних змін внаслідок процесів дефляції та ерозії. Крім основних факторів, значною мірою проявляються явища, спричинені промислово-господарською діяльністю людини.

Під впливом антропогенної діяльності мають розвиток і наносять значний збиток, наприклад: господарству, деякі типи екзогенних геологічних процесів, зокрема зсуви, підтоплення, ерозія, акумуляція, підмив і обвали берегів.

Серед екологічних, соціальних, географічних проблем природокористування у Північно-Західному Приазов'ї першочергового розв'язання вимагають проблеми: екологізація виробничих процесів, розробка і використання маловідходних виробництв, які б наближалися за функціями до природних. Для комплексного вирішення цих проблем у регіоні необхідно збалансувати територіально-ресурсні системи, раціонально використати природно-ресурсний потенціал, вирішити проблеми утилізації рекуперації відходів – промислових, сільськогосподарських, побутових. Проблемою регіону є відсутність екологічно обґрунтованих норм, регламентуючих рівень антропогенних навантажень на природне середовище та ступінь її перетворення. Наявність еколого-економічних норм стану екосистеми сприяла б її збереженню, зменшенню негативних модифікацій у ландшафтах. Першочерговим, на наш погляд, є виконання заходів: кадастрування природних ресурсів та їх оптимізація; з'ясування територіальних особливостей дії несприятливих факторів – природних та антропогенних і активність їх впливу на природне середовище; створення умов для відтворення окремих видів біоресурсів та формування стійкого екологічного стану регіону (берегова лінія та ґрунти, пляжі, рослинно-тваринний світ); визначення основних напрямів удосконалення галузевої та територіальної структури господарства регіона із забезпеченням пріоритетності розвитку екологічно чистих виробництв, сприяючих покращенню екологічної ситуації; еколого-географічне районування всієї території на основі її низових адміністративних районів; раціоналізація структури природокористування та організація системи управління антропогенно-природними процесами; погодження структури та обсягів капітальних вкладень на природоохоронні заходи із масштабами техногенного впливу на середовище; розробка і функціонування єдиної геоінформаційної системи, включаючи пункти екологічного моніторингу; здійснення безперервної екологічної освіти та виховання населення.

Виконання цього надасть можливість створити наукову і технічну бази для розробки стратегії управління природного середовища і Північному Приазов'ї.

Список використаних джерел

1. Воронка В.П. Обґрунтування кордонів Північно-Західного Приазов'я. Географія та екологія: наука і освіта. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17-18 квітня 2008 р. Умань – 2008. С.34-37.
2. Воропай Л.И. Роль антропогенного фактора в розвитку географической оболочки. Черновці: ЧГУ, 1975. – 74 с.
3. Денисюк Г.І., Тімець О.В. Регіональне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця. – 2010. – 168 с.

ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНО-ГІГІЄНІЧНОГО МОНІТОРИНГУ МІСТА УМАНІ ЗА 2011 РІК

Качанова Л.П.

Санітарно-епідеміологічна станція м. Умані Черкаської області

Відповідно ст. 33 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», постанові КМУ від 22.02.06 р. № 182 «Про затвердження Порядку проведення державного соціально-гігієнічного моніторингу», наказу МОЗ України від 28.09.06 р. № 648, з 2007 року в місті проводиться соціально-гігієнічний моніторинг.

У рамках проведення моніторингу використовуються дані спостереження за станом здоров'я і факторами впливу на нього, природно-кліматичними факторами, радіаційним станом, соціальним середовищем, станом охорони та умов праці, структурою і якістю харчування, безпекою харчових продуктів.

Місто Умань розташоване в південно-західній частині Черкаської області в межах Бузько-Синюського фізико-географічного району південно-степової Придніпровської височини. В геоморфологічному відношенні територія представлена плато, розчленованим р. Уманка і її притоками. Основні форми рельєфу – платоподібні місцевості, ярусобалочна система і річкова долина. Територія Умані складає 4787 га. Площа водного дзеркала – 233,14 га.

Відбулися зміни в мікрокліматі: знизилась середньорічна температура порівняно з минулим роком до + 8,7 з 9,5⁰ С збільшилась на 4,7⁰ С температура взимку, зросла вологість в липні. На 4 дні збільшилась кількість днів з температурою + 15⁰ С і вище.

97% населення забезпечене централізованим водопостачанням. Водопостачання складає 137 л/добу/людину. Водопостачання як фактор ризику для виникнення ГКІ є в мікрорайоні Бабанського, Звенигородського та Івангородського передмість, так як не проводиться знезараження води, як фактор ризику для розвитку сечокам'яної, жовчокам'яної хвороби, артрозо-артритів, остеохондрозів – в мікрорайонах Н. Умані, вул. Садової, Шевченка, Комуністичної; як фактор ризику порушень функцій